

En nordisk erklæring

Et bedre samfunn gjennom universell utforming

Erklæringen ble første gang presentert på konferansen "UD 2012 – Inspire, Challenge and Empower", som ble arrangert i Oslo 11.–13. juni 2012.

Juni 2013

www.deltanettet.no

Erklæringen

Denne erklæringen er resultatet av et samarbeid mellom nordiske fagfolk med erfaring og ekspertise fra teoretisk og praktisk arbeid med universell utforming (Universal Design, UD) i alle de fem nordiske landene. Dette initiativet inngår i en nordisk strategi for å innføre og skape økt bevissthet og kunnskap om universell utforming i samfunnet.

Mennesker er forskjellige, og alle har samme rettigheter når det gjelder tilgang til og deltakelse i samfunnet. Alle mennesker, uavhengig av funksjonsevne, bør ha samme muligheter til å delta i samfunnet. Dette bør private og offentlige aktører som leverer varer og yter tjenester til offentligheten, ta hensyn til.

Universell utforming er en viktig strategi for alle organisasjoner som ønsker å vise sosialt ansvar.

Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD 2006)* kombinerer to perspektiver: menneskerettigheter og bærekraftig utvikling. I denne erklæringen viser vi derfor til konvensjonen i begrunnelsene nedenfor.

I konvensjonen defineres universell utforming som "utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig" (CRPD 2006).

De nordiske velferdsstatene har et felles politisk mål om å fremme sterk sosial samhörighet. I en stadig mer globalisert verden står både Norden og EU overfor mer eller mindre de samme utfordringene: myndiggjøring av eldre, økt sysselsetting, lengre deltakelse i arbeidslivet, kvalitet på velferdstjenester samt inkludering av forsømte og strukturelt diskriminerte grupper.

Formålet med denne erklæringen er å legge frem begrunnelser for hensiktsmessig investering i universell utforming.

*Referanse: Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Genève, De forente nasjoner, 2006

Begrunnelsene

- *Oppnå deltakelse for og myndiggjøring av alle gjennom universell utforming*
- *Fremheve viktigheten av mangfold i samfunnet gjennom universell utforming*
- *Sikre bærekraftige løsninger gjennom universell utforming*
- *Sørge for at myndighetene tar ansvar og fremmer utvikling av politikk og strategier knyttet til universell utforming*
- *Stimulere til tverrsektorielt og tverrfaglig arbeid for å sikre mest mulig miljømessig og økonomisk bærekraftige løsninger for universell utforming*
- *Skape innovasjon gjennom universell utforming*
- *Gi befolkningen økt forståelse av fordelene ved universell utforming*

Forklaring av begrunnelsene

- *Oppnå deltakelse for og myndiggjøring av alle gjennom universell utforming*
-

Målet med å investere i universell utforming er å gi alle mennesker mulighet til å bo i et samfunn med samme valgmuligheter for alle, full inkludering og deltakelse. Enkelt personer styrkes både politisk, sosialt, utdanningsmessig, åndelig, kjønnsmessig og økonomisk i et samfunn som inviterer til deltakelse.

I land med forventet levealder over 70 år lever hver person i gjennomsnitt åtte år med en eller annen form for nedsatt funksjonsevne. Den nordiske velferdsmodellen fremmer prinsipper for universell utforming for å skape brukervennlige løsninger for alle og for å fjerne hindringer for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne. Løsninger basert på universell utforming bør derfor være førstevalget.

I artikkel 3 i Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne står det følgende: "respekt for menneskers iboende verdighet, individuelle selvstendighet med rett til å treffe egne valg, og uavhengighet" (CRPD 2006).

- ***Fremheve viktigheten av mangfold i samfunnet gjennom universell utforming***
-

Mangfold omfatter aksept og respekt. Det betyr å forstå og erkjenne at alle mennesker er unike, og at dette er gunstig for menneskehetens utvikling.

Universell utforming erkjenner, verdsetter, respekterer og prøver å ta høyde for et bredest mulig spekter av funksjonsevne hos mennesker.

I artikkel 3 i konvensjonen står det videre at følgende prinsipper skal prege iverksettingen av konvensjonen: "ikke-diskriminering; fullgod og effektiv deltakelse og inkludering i samfunnet; respekt for forskjeller og aksept av mennesker med nedsatt funksjonsevne som en del av det menneskelige mangfold og den menneskelige natur; like muligheter; tilgjengelighet; likestilling mellom menn og kvinner; respekt for utviklingsmulighetene til barn med nedsatt funksjonsevne og respekt for deres rett til å bevare sin identitet" (CRPD 2006).

- ***Sikre bærekraftige løsninger gjennom universell utforming***
-

Menneskers grunnleggende behov må oppfylles for at de skal kunne realisere sitt potensial for selvutvikling og bidrag til samfunnet. Et samfunn bør ha sosioøkonomisk evne til å støtte medlemmenes utvikling og til å støtte utvikling av ressurser som skaper interaksjon og bidrag til samfunnet.

Bærekraftig utvikling må i forbindelse med universell utforming ta hensyn til økonomiske, sosiale, etiske og økologiske aspekter. Målet med sosialt ansvar er å bidra til bærekraftig utvikling. Den internasjonale standardiseringsorganisasjon vedtok nylig Guidance on Social Responsibility (ISO 26000:2010), som tar opp universell utforming og viktigheten av at sosialt ansvarlige organisasjoner respekterer menneskerettighetene slik de er angitt i CRPD (2006).

Både de nordiske landene og mange regioner innenfor EU står overfor en demografisk utfordring. Behovet for helsetjenester for eldre øker samtidig som den tilgjengelige arbeidsstyrken blir stadig mindre. Omorganisering av helsetjenester og utvikling av ny teknologi er eksempler på mulige tiltak for å sikre en bærekraftig utvikling. Innsatsen bør også konsentreres om å utvikle løsninger for universell utforming med innebygd mulighet for tilpassing og kompatibilitet, slik at løsningene tilrettelegges for flest mulig mennesker.

I fortalen til konvensjonen står det følgende: "[...] understreker at det er viktig å ta spørsmål knyttet til funksjonshemming inn som en integrert del av relevante strategier for bærekraftig utvikling" (CRPD 2006).

- **Sørge for at myndighetene tar ansvar og fremmer utvikling av politikk og strategier knyttet til universell utforming**
-

Myndighetene bør fremme menneskerettigheter og grunnleggende friheter for alle uten noen form for diskriminering. Myndighetene bør også erkjenne at de har ansvar for å foreta og støtte innføring av løsninger for universell utforming samt for evaluering og oppfølging.

Involvering, utdanning og opplæring av aktører samt tverrsektorielt samarbeid er viktige ledd i denne prosessen. Myndighetenes bruk av stimuleringsprogrammer og handlingsplaner på den ene siden og lover og restriksjoner på den andre siden er nødvendig for en bred samfunnsmessig innsats for universell utforming. En helhetlig tilnærming til universell utforming kombinert med en brukersentrert utformingsfilosofi fremmer utvikling av gode prosesser. Forskningen bør konsentrere seg om metoder, men enda viktigere er det at vi utvikler en ny tenkemåte når det gjelder universell utforming.

I artikkel 4 av konvensjonen forplikter partene seg til å "iverksette eller fremme forskning og utvikling av varer, tjenester, utstyr, bygg, anlegg og opparbeidede uteområder som er universelt utformet ... og til å fremme universell utforming i utviklingen av standarder og retningslinjer" (CRPD 2006).

- **Stimulere til tverrsektorielt og tverrfaglig arbeid for å sikre mest mulig miljømessig og økonomisk bærekraftige løsninger for universell utforming**
-

Tverrsektorielt samarbeid styrker initiativer for universell utforming. Aktører på ulike nivåer og i ulike sektorer bør aktivt fremme initiativer for universell utforming og utvikle gode løsninger. Dette er en oppgave for både offentlig og privat sektor samt for ikke-statlige organisasjoner.

Mange sektorer i samfunnet kan ha stor nytte av samarbeid med og økt deltakelse fra ulike grupper av aktører. Samfunnsplanlegging, arkitektur, transport, utdanning, offentlige tjenester, IKT, helse og kultur er eksempler på sektorer der dialog og samarbeid kan gi bedre løsninger.

Artikkel 9 i konvensjonen beskriver tiltak som skal iverettes for å sikre tilgjengelighet. "Disse tiltakene, som også skal inkludere å identifisere og fjerne det som hindrer og vanskeliggjør tilgjengeligheten, skal blant annet gjelde for: bygninger, veier, transport og andre innendørs og utendørs tilbud, herunder skoler, boliger, helsetjenestens lokaler og arbeidsplasser; informasjon, kommunikasjon og andre tjenester, herunder elektroniske tjenester og nødtjenester" (CRPD 2006).

- **Skape innovasjon gjennom universell utforming**

Innovasjon handler om å forutse i dag hva brukerne trenger i morgen, og forstå hva brukerne virkelig trenger og ønsker seg, samt i hvilken sammenheng. Universell utforming handler om å bruke metoder som gjør at brukere og fagfolk kan delta i utformingsprosesser.

Alle sektorer bør oppfordre til innovasjon. Kreativitet er viktig ved utvikling av nye løsninger. Det må legges til rette for opplæring i innovasjonsprosesser. Brukerrepresentanter bør delta i planlegging, utforming og evaluering for å sikre at det utvikles brukervennlige løsninger.

I artikkel 4 av konvensjonen forplikter partene seg til "å iverksette eller fremme forskning på og utvikling av ny teknologi, og å fremme tilgjengelighet og bruk av disse, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi" (CRPD 2006).

- **Gi befolkningen økt forståelse av fordelene ved universell utforming**

Økt forståelse av fordelene ved universell utforming er en forutsetning for å få støtte fra politikere, innbyggere og fagfolk. Det er avgjørende at det hele tiden gis informasjon og at det foregår en offentlig debatt om universell utforming. Konkrete eksempler som viser utfordringer, nytte og potensial for individ og samfunn, er viktige for å sikre at universell utforming hele tiden får oppmerksomhet og gjennomslag.

Strategien for et bærekraftig samfunn, der universell utforming spiller en viktig rolle, er generelt sett ikke særlig godt kjent i befolkningen. Tenkemåten bak universell utforming legger ofte vekt på hvordan det kan medføre små, men avgjørende endringer for individer. Men en strategi for universell utforming omfatter også mer omfattende endringer i prioritering på en rekke ulike områder, for eksempel økonomi, organisering og planlegging.

Det er viktig å forstå argumentene for universell utforming, og fordelene bør i større grad omtales i mediene og i den offentlige debatten.

I artikkel 4 av konvensjonen forplikter partene seg til å "treffe alle lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak som er nødvendige for å virkeliggjøre de rettigheter som er nedfelt i denne konvensjon" (CRPD 2006).

Den nordiske gruppen

Nordiske organisasjoner:

Evastina Björk, Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap

Erland Winterberg, Nordens Välfärdscenter

Norge:

Toril Bergerud Buene, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Åse Kari Haugeto, Deltasenteret, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Haakon Aspelund, Deltasenteret, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Sverige:

Per-Olof Hedvall, CERTEC, Lunds tekniska högskola

Hans von Axelson, Handisam

Island:

Snæfrídur Egilson, Universitetet i Akureyri

Danmark:

Karin Bendixen, Bexcom og Design for All, Danmark

Finland:

Ira Jeglinsky-Kankainen, Arcada – Nylands svenska yrkeshögskola

Annikki Arola, Arcada – Nylands svenska yrkeshögskola

Takk til

Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap og den nordiske gruppen takker Universell / nasjonal pådriverenhet (www.universell.no) ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) for å ha finansiert dette prosjektet.

Tilbakemelding

Du er velkommen til å legge frem dine synspunkter på politikk og beste praksis knyttet til universell utforming på følgende nettside: www.udcharter.org